

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2018. gada 29. jūnijā
lietā Nr. 2017-25-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Tatjanas Ždanokas konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2018. gada 31. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1995. gada 25. maijā pieņēma Saeimas vēlēšanu likumu, kas stājās spēkā 1995. gada 7. jūnijā.

Likuma 5. panta 6. punkts noteic, ka Saeimas vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un Saeimā nevar ievēlēt personas, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās (turpmāk – apstrīdētā norma).

2. Satversmes tiesa 2000. gada 30. augustā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2000-03-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25. pantam” (turpmāk – lieta Nr. 2000-03-01), kurā atzina apstrīdēto normu par atbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normām.

Satversmes tiesa 2006. gada 15. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2005-13-0106 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam” (turpmāk – lieta Nr. 2005-13-0106), kurā atzina apstrīdēto normu par atbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normām.

3. Pieteikuma iesniedzēja – Tatjana Ždanoka (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 9. un 91. pantam.

3.1. Pieteikumā norādīts, ka Pieteikuma iesniedzēja līdz 1991. gada augustam ir bijusi Latvijas Komunistiskās partijas (turpmāk – LKP) Kontroles un revīzijas komisijas locekle. Tiesa, pamatojoties uz prokuratūras lūgumu, esot konstatējusi faktu, ka Pieteikuma iesniedzēja pēc 1991. gada 13. janvāra ir darbojusies LKP. Šā iemesla dēļ Pieteikuma iesniedzēja atbilstoši apstrīdētajai normai nevarot pieteikt savu kandidatūru Saeimas vēlēšanām. Tādējādi viņai esot liegtas Satversmē noteiktās tiesības tikt ievēlētai.

3.2. Satversmes tiesa 2000. gada 30. augusta spriedumā lietā Nr. 2000-03-01 un 2006. gada 15. jūnija spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 esot atzinusi, ka likumdevējam ir periodiski jāpārskata pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojuma nepieciešamība. Uz to esot norādījusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2006. gada 16. marta spriedumā lietā „Ždanoka pret Latviju”.

Lai gan Latvijas politiskā un ekonomiskā situācija kopš 2006. gada esot mainījies, tomēr apstrīdētajā normā noteiktā vēlēšanu tiesību ierobežojuma nepieciešamību likumdevējs tā arī neesot pārskatījis.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums tā vispārīgā un novecojušā rakstura dēļ vairs neatbilstot no Satversmes 1. panta izrietošajam patvaļas

aizlieguma principam un principam, ka valsts lēmumam jābūt pamatotam. Turklāt likumdevējs neesot pārskatījis šā ierobežojuma nepieciešamību. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais vēlēšanu tiesību ierobežojums neesot noteikts ar likumu. Līdz ar Latvijas pilnīgu iekļaušanos Eiropas Savienībā un iestāšanos Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā apstākļi esot būtiski mainījušies. Tādēļ esot jāatzīst, ka pamattiesību ierobežojumam vairs nav leģitīma mērķa.

Pat ja pieņemtu, ka apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam tomēr ir leģitīms mērķis, to esot iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Proti, paredzot, ka attiecībā uz personu, kura pieteikusi savu kandidatūru Saeimas vēlēšanām, oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” norādāma papildu informatīva piezīme par tās dalību LKP. Labums, ko sabiedrība iegūst, ierobežojot Pieteikuma iesniedzējai Satversmē noteiktās pamattiesības, neesot lielāks par viņas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Esot jāņem vērā tas, ka Pieteikuma iesniedzējas pamattiesības tiek ierobežotas ilgstoši. Turklāt Pieteikuma iesniedzējai, lai gan viņa agrāk darbojusies LKP, vēlētajai tomēr esot uzticējuši savu interešu pārstāvību Eiropas Parlamentā. Līdz ar to neesot ievērots samērīguma princips un apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 1. un 9. pantam.

Ar apstrīdēto normu noteiktais tiesību ierobežojums, proti, liegums kandidēt Saeimas vēlēšanās, pārkāpjot arī tiesiskās vienlīdzības principu. Personas, kuras bijušas LKP biedri, un citi Latvijas pilsoņi atrodies vienādos un salīdzināmos apstākļos. Tādēļ visām šīm personām vajadzētu būt iespējai pieteikt savu kandidatūru Saeimas vēlēšanām. Atšķirīgajai attieksmei pret šīm personu grupām neesot objektīva un saprātīga pamata. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilstot arī Satversmes 91. pantam.

3.3. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēja norādījusi, ka nepiekrīt vairāku lietā pieaicināto personu viedokļiem, taču jaunus argumentus apstrīdētās normas neatbilstībai Satversmes 1., 9. un 91. pantam pēc būtības nav sniegusi.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 9. un 91. pantam.

4.1. No pieteikuma izrietot, ka pēc būtības Pieteikuma iesniedzēja lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmei tiktāl, ciktāl tā liedz personām, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās PSKP (LKP), kandidēt Saeimas

vēlēšanās. Apstrīdētajā normā ietvertais pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojums esot samērīgs arī attiecībā uz personām, kuras darbojušās citās tajā minētajās organizācijās – Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, jo arī šīs organizācijas līdzīgi kā LKP ir mērķtiecīgi darbojušās, lai Latvijas Republikā izjauktu neatkarības un demokrātijas procesu un atjaunotu totalitāro okupācijas varu.

Personas tiesības tikt ievēlētai esot ietvertas gan Satversmes 9. pantā, gan 101. pantā, un tās esot nesaraujami saistītas ar Satversmes 1. pantā ietvertu demokrātijas principu. Vēlēšanu tiesību ierobežojumi vienlaikus skarot gan Satversmes 9., 91. un 101. pantā noteiktās personu subjektīvās tiesības, gan arī no Satversmes 1. panta izrietošo demokrātiskas valsts principu. Tāpēc esot vērtējama apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma atbilstība Satversmes 1., 9. un 91. pantam to kopsakarā.

4.2. Apstrīdētā norma ierobežojot tiesības kandidēt parlamenta vēlēšanās. Tiesības vēlēties un tikt ievēlētam visupirms esot personas politiskās tiesības. Politisko tiesību mērķis esot nodrošināt personas iespējas piedalīties demokrātiskas valsts pārvaldīšanā un ar savu balsi vai aktīvu dalību ietekmēt valsts politiskos procesus.

Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai gan tiesības balsot parlamenta vēlēšanās, gan tiesības tajās kandidēt varot tikt ierobežotas. Valstīm esot plaša rīcības brīvība savā konstitucionālajā sistēmā paredzēt noteikumus attiecībā uz parlamenta locekļa statusu, tostarp noteikt arī kritērijus, kuriem neatbilstošas personas nevar tikt ievēlētas. Šie kritēriji dažādās valstīs varot būt atšķirīgi atkarībā no katras valsts vēsturiskajiem un politiskajiem apstākļiem. Turklāt pasīvo vēlēšanu tiesību izmantošanai varot tikt noteiktas stingrākas prasības nekā aktīvo vēlēšanu tiesību, t. i., tiesību vēlēties, izmantošanai. Valstij piešķirto rīcības brīvību ierobežojot pienākums ievērot Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 3. panta pamatprincipu – „tautas viedokļa brīva izpausme, izvēloties likumdevēju varu”.

4.3. Apstrīdētā norma liedzot personām, kuru aktīvā dalība apstrīdētajā normā minētajās organizācijās pēc 1991. gada 13. janvāra ir konstatēta ar tiesas spriedumu, kandidēt Saeimas vēlēšanās. Savukārt tiem Latvijas pilsoņiem, uz kuriem neattiecas šis un citi Satversmē un Saeimas vēlēšanu likumā noteiktie

vēlēšanu tiesību ierobežojumi, šādas tiesības neesot liegtas. Tāpat apstrīdētā norma paredzot atšķirīgu attieksmi pret šīm personu grupām.

Tomēr šāda atšķirīga attieksme un pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojums kopumā esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu un izsludinātu likumu.

Pamatojot apstrīdētās normas atbilstību Satversmei 2000. un 2005. gadā, Saeima norādījusi, ka ierobežojumam ir vairāki leģitīmi mērķi – valsts demokrātiskās iekārtas, nacionālās drošības un teritoriālās vienotības aizsardzība. Arī šobrīd pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumam esot leģitīms mērķis – demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība. Tomēr šobrīd īpaši būtiska esot šā mērķa ētiskā dimensija. Demokrātiska valsts iekārta esot jāaizsargā no cilvēkiem, kuri ētiskajā ziņā nav kvalificēti kļūt par demokrātiskas valsts pārstāvjiem un kuri ar savu rīcību pierādījuši, ka nav bijuši lojāli pret demokrātisko valsts iekārta.

Apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo nodrošinot to, ka personas, kuras ir aktīvi darbojušās ne tikai pret Latvijas valsts neatkarību, bet arī pret pašu demokrātijas ideju, nevar tikt ievēlētas Saeimā. Tādējādi tiekot veicināta sabiedrības uzticēšanās parlamentam un tajā ievēlētajiem tautas priekšstāvjiem, kā arī sabiedrības pārliecība par to, ka parlamenta deputāti pārstāv, aizstāv un stiprina vīziju par Latviju kā demokrātisku, tiesisku un nacionālu valsti, kura balstās uz cilvēka cieņu un brīvību.

Nepastāvot citi līdzekļi, kas personas pamattiesības aizskartu mazāk, bet leģitīmo mērķi ļautu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Arī tas, ka ziņas par kandidātu oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” tiktu publicētas līdz ar informatīvu piezīmi par attiecīgās personas darbību kādā no apstrīdētajā normā minētajām organizācijām, pašreizējos politiskajos apstākļos neesot uzskatāms par alternatīvu līdzekli. Satversmes tiesa šo līdzekli kā iespējamu alternatīvu esot minējusi, vērtējot konkrēta konstitucionālās sūdzības iesniedzēja situāciju. Turklāt minētā norāde esot attiecināta uz tādiem gadījumiem, kad persona ar savu darbību ir apliecinājusi pozitīvu attieksmi pret Latvijas valsti. Lai gan demokrātiskā sabiedrībā pastāvot pieņēmums, ka vēlētajis, kuram ir pieejama pilnīga un atklāta informācija par vēlēšanām pieteikto kandidātu, pats var izdarīt attiecīgu izvēli, šis pieņēmums neizslēdzot valsts tiesības noteikt zināmus ierobežojumus kandidēšanai Saeimas vēlēšanās.

Latvija kā demokrātiska valsts ir pilnībā integrējusies Eiropas Savienībā, kā arī NATO un ir Eiropas Padomes un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas locekle. Tomēr tikpat būtisks esot arī tas apstāklis, ka Latvijā

sabiedrības izlīgšanas process attiecībā uz okupācijas režīma uzturēšanā iesaistītajām personām vēl joprojām nav noslēdzies.

4.4. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums esot ilgstošs. Tomēr tas pats par sevi neesot pretrunā ar Satversmi un Konvenciju. Ņemot vērā politisko tiesību īpašo dabu, ilglaiīgi vēlēšanu tiesību ierobežojumi personām, kuras nopietni apdraudējušas tiesiskumu un demokrātiskas sabiedrības pamatus, esot pieļaujami.

Tomēr likumdevējs jau vairākkārt esot pārskatījis apstrīdētās normas nepieciešamību, taču neesot konstatējis, ka ar apstrīdēto normu noteiktajam ierobežojumam vairs nebūtu leģitīma mērķa, ka ar to aizsargāto sabiedrības interešu apdraudējums laika gaitā būtu mazinājies un tādēļ šis ierobežojums būtu jāatceļ.

Vērtējot ierobežojuma samērīgumu, būtisks esot arī tas apstāklis, ka personas aktīva darbība apstrīdētajā normā minētajās organizācijās tiek konstatēta ar tiesas spriedumu, kuru iespējams pārsūdzēt trijās tiesu instancēs. Tādējādi apstrīdētajā normā noteikto apstākļu konstatācija neesot patvaļīga. Turklāt apstrīdētā norma neierobežojot to personu politisko darbību, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra ir aktīvi darbojušās apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, jo neliedzot šīm personām iespēju aktīvi darboties politiskajās partijās, sabiedriskajās organizācijās un pat ieņemt amatus dažādās valsts institūcijās. Tātad šo personu tiesības piedalīties valsts pārvaldīšanā neesot atņemtas pēc būtības.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91. un 91. pantam.

5.1. Personai, kura iepriekš ar savu rīcību ir vērsusies pret demokrātiskas valsts pamatprincipiem, pamatoti esot liegtas tiesības tikt ievēlētai Saeimā. Lai gan šobrīd valsts drošība vairs neesot apdraudēta, tomēr esot jāņem vērā morālais un ētiskais aspekts.

Valstī ilglaiīgi esot veiktas reformas, lai nodrošinātu pāreju no padomju iekārtas uz demokrātisku valsts pārvaldes formu un modeli, proti, veikta īpašuma reforma, atdodot nacionalizēto īpašumu tā bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, risināti jautājumi par personu tiesisko statusu, kā arī valsts valodas un citi nacionāla aspekta jautājumi. Tomēr šīs reformas vēl neesot pilnībā pabeigtas. Piemēram, tikai 2018. gada 1. februārī stājies spēkā likums „Par Otrā pasaules kara dalībnieka statusu”. Turklāt pēdējā laikā aktuāls esot jautājums par Valsts drošības komitejā darbojušos personu publisku atklāšanu. Tāpat vēl neesot pabeigts ar Ministru kabineta 2013. gada 7. novembra rīkojumu Nr. 537 „Par

komisijas izveidi PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma upuru skaita un masu kapu vietu noteikšanai, informācijas par represijām un masveida deportācijām apkopošanai un Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem nodarīto zaudējumu aprēķināšanai” izveidotās komisijas darbs.

Valsts, izstrādājot tiesisko regulējumu, kā arī ar aktīvu rīcību cenšoties izlīdzināt vēsturisko netaisnību un sniegt atbalstu represijās cietušajiem. Esot būtiski tas, lai Saeimas deputāti turpinātu aizsāktos procesus. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, lielai daļai sabiedrības būtu nepieņemami tas, ka par parlamenta locekli varētu kļūt persona, kura, aktīvi darbojoties PSKP (LKP), ir iestājusies par okupācijas režīma daļēju vai pilnīgu atjaunošanu. Arī ārpolitiskā situācija reģionā neesot atzīstama par stabilu. Tas, ka Latvija ir iestājusies starptautiskās organizācijās, kuras var palīdzēt tai saglabāt militāru drošību, vēl nenozīmējot, ka valstij pašai nav jādara viss, kas iespējams, lai aizsargātu savu demokrātiju.

5.2. Likumdevējs vairākkārt esot pārskatījis apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma nepieciešamību un secinājis, ka tam vēl arvien ir leģitīms mērķis. Nepastāvot citi līdzekļi, kas personas pamattiesības aizskartu mazāk, bet leģitīmo mērķi ļautu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Tas, ka ar informatīvu piezīmi vēlētajī tiktu informēti par personas sadarbību ar kādu no apstrīdētajā normā minētajām organizācijām, nenodrošinātu demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību. Tāpat neesot iespējams noteikt konkrētu laiku, līdz kuram ierobežojums saglabājams, jo situācija reģionā esot ļoti mainīga.

Apstrīdētajā normā ietvertais pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojums esot vērsts uz demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību, nevis uz politisko ideju daudzveidības ierobežošanu. Ierobežojumam vēl joprojām esot leģitīms mērķis, ierobežojums esot samērīgs ar tā leģitīmo mērķi, un neesot pārkāpts arī vienlīdzības princips. Tātad apstrīdētā norma atbilstot Satversmes 1., 9. un 91. pantam.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91. un 91. pantam.

6.1. Apstrīdētajā normā ietvertais personas tiesību ierobežojums, kura dēļ tā nevar tikt ievēlēta Saeimā, esot noteikts ar likumu un attaisnots ar leģitīmu mērķi. Likumdevējs jau 2000. un 2005. gadā esot norādījis, ka attiecīgais ierobežojums kalpo tādiem leģitīmiem mērķiem kā demokrātiskās valsts iekārtas, nacionālās

drošības un teritoriālās vienotības aizsardzība. Arī šobrīd ierobežojumam esot leģitīms mērķis – demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība.

Demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība kā viena no vērtībām esot ietverta arī Satversmes ievadā. Demokrātiskā valsts iekārta drīkstot un tai esot pienākums pašai sevi ar visiem tās rīcībā esošiem tiesiskiem līdzekļiem aizsargāt no agresīva mazākuma, kas cenšas to iznīcināt, kā arī no antikonstitucionālām idejām. Demokrātiskā valstī, kura tiek apdraudēta, esot pieļaujams tas, ka pretvalstiskas organizācijas tiek aizliegtas un to biedru vēlēšanu tiesības tiek ierobežotas, ievērojot tiesiskuma un samērīguma principus. Apstrīdētā norma nodrošinot to, ka personas, kuras ar savu aktīvo rīcību centušās iestāties pret demokrātisku valsts iekārta, nevar kandidēt Saeimas vēlēšanās un tikt ievēlētas Saeimā.

Esot jāņem vērā arī tas, ka valstij ir plaša rīcības brīvība, nosakot kritērijus attiecībā uz personas tiesībām kandidēt vēlēšanās. Turklāt dažādās valstīs atkarībā no katras valsts politiskās un vēsturiskās situācijas šie kritēriji varot būt atšķirīgi. Latvijas vēsturiskā pieredze esot unikāla, tādēļ, izvērtējot konkrētā ierobežojuma samērīgumu, būtiska nozīme esot arī tam, kā pagātnes notikumi ilgtermiņā ietekmējuši sabiedrību.

Likumdevējs līdz 2010. gadam vairākkārt esot pārskatījis apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma nepieciešamību. Lai arī kritiski esot vērtējams tas, ka pēc 2010. gada ierobežojums vairs nav pārskatīts, šis fakts pats par sevi neliecinot, ka būtu zudis ierobežojuma sabiedriskais nozīmīgums un nepieciešamība to saglabāt. Ja valsts spēj pierādīt, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums vēl joprojām ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, tad tas esot samērīgs.

6.2. Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neatrodies vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Apstrīdētā norma nevis paredzot atšķirīgu attieksmi pret noteiktām personu grupām atkarībā no to politiskās pārliecības, bet gan nosakot pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumu visām personām, kuras pēc 1991. gada 31. janvāra ir aktīvi darbojušās PSKP (LKP). Tādēļ apstrīdētā norma atbilstot arī Satversmes 91. pantam.

7. Pieaicinātā persona – Satversmes aizsardzības birojs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 9. un 91. pantam.

7.1. Apstrīdētajā normā noteiktais pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojums attiecoties uz personām, kuras ar aktīvu darbību vērsušās pret Latvijas valstisko neatkarību un mēģinājušas atjaunot iepriekšējo režīmu. Latvijas Republikas Augstākā padome (turpmāk – Augstākā padome) ar 1991. gada 23. augusta

lēmumu „Par Latvijas komunistiskās partijas antikonstitucionālo darbību” atzinusi LKP darbību par antikonstitucionālu un secinājusi, ka LKP ir atbildīga par tās vadībā realizēto genocīdu pret Latvijas tautu.

Apstrīdētajā normā noteiktais vēlēšanu tiesību ierobežojums sākotnēji esot ticis pieņemts tādēļ, lai aizsargātu demokrātisku valsts iekārtu. Proti, apstrīdētā norma esot vērsta pret personām, kuras ar savu aktīvo rīcību mēģinājušas graut demokrātisko valsts iekārtu. Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, Satversmes aizsardzības birojs norāda, ka šādu vēlēšanu tiesību ierobežojumu noteikšana ir pieļaujama. Valstij esot plaša rīcības brīvība savā konstitucionālajā sistēmā paredzēt noteikumus attiecībā uz parlamenta locekļa statusu un tostarp noteikt arī kritērijus, kuriem neatbilstošas personas nevar tikt ievēlētas parlamentā.

Latvijā sabiedrības izlīgšanas process attiecībā uz okupācijas režīma uzturēšanā iesaistītajām personām vēl neesot noslēdzies. Tādēļ pamattiesību ierobežojumam vēl joprojām esot leģitīms mērķis un šis ierobežojums esot samērīgs. Sabiedrības interešu apdraudējums neesot mazinājies, tāpēc neesot pamata šo ierobežojumu atcelt.

7.2. Atsaucoties uz savā 2014. gada darbības pārskatā secināto, Satversmes aizsardzības birojs norāda uz pastāvošajiem valsts drošības apdraudējumiem, kas citstarp izrietot no Krievijas īstenotajiem ietekmes un propagandas pasākumiem. Darbs ar ārvalstīs dzīvojošiem tautiešiem esot viens no Krievijas ārpolitikas mērķu sasniegšanas mehānismiem, un tas aktīvi tiekot izmantots arī Latvijā. Attiecīgo pasākumu mērķis esot maksimāli palielināt Krievijas ģeopolitisko ietekmi reģionā, vienlaikus vājinot NATO un Eiropas Savienību, kā arī Baltijas valstu pozīcijas šajās organizācijās. Tas, ka personas, kas ir cieši saistītas ar Krievijas īstenoto politiku, piedalās demokrātiskas valsts pārvaldīšanā, varot apdraudēt valsts drošību un demokrātisko valsts iekārtu.

8. Pieaicinātā persona – Drošības policija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 9. un 91. pantam.

8.1. Apstrīdētajā normā noteikto pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumu esot nepieciešams saglabāt, jo tas esot būtisks demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzībai. Vajagot ņemt vērā risku, ka persona, kura iepriekš darbojusies kādā no apstrīdētajā normā minētajām organizācijām, pildot Saeimas deputāta funkcijas, varētu apzināti rīkoties pretēji valsts interesēm, izrādīt pretestību valsts īstenotajai politikai atsevišķās jomās, kā arī ietekmēt lēmumu pieņemšanas

procesu citas valsts interesēs. Tāpat, darbojoties Saeimā, šāda persona varētu veicināt un atbalstīt citas valsts izlūkdienestu darbību, sniedzot tiem būtisku informāciju, kas, lai gan nav atzīta par valsts noslēpumu saturošu informāciju, tomēr var negatīvi ietekmēt valsts intereses.

8.2. Drošības policija vairākkārt savos ikgadējos darbības pārskatos esot norādījusi, ka nacionālajai drošībai un interesēm pretējus uzskatus pauž un tām pretēju darbību izvērs personas, kuras agrāk darbojušās apstrīdētajā normā minētajās organizācijās. Tas liecinot par to, ka šīs personas savus uzskatus ilgākā laika posmā nav mainījušas un vēl joprojām ar savu darbību apdraud demokrātisko valsts iekārtu. Pieteikuma iesniedzēja esot viena no personām, kuru darbību vērtējusi Drošības policija. Apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam līdzīgi ierobežojumi neesot noteikti attiecībā uz Eiropas Parlamenta vēlēšanām, un tādēļ šīs personas nereti izmantojot iespēju Eiropas Parlamenta deputāta statusā rīkoties pretēji Latvijas interesēm. Piemēram, Pieteikuma iesniedzēja – no Latvijas ievēlēta Eiropas Parlamenta deputāte – ar savu rīcību paudusi stingru atbalstu Krievijas īstenotajai Ukrainas aneksijai, kas ir pilnīgi pretēja Latvijas interesēm.

Līdz ar Krievijas agresiju Ukrainā ģeopolitiskā situācija esot pasliktinājusies, un tas tieši ietekmējot arī Latvijas nacionālās drošības apdraudējuma riskus. Pēc Drošības policijas ieskata, apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums joprojām ir nepieciešams un ir arī samērīgs.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās Kristīne Līce – norāda uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, kam varētu būt nozīme, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1., 9. un 91. pantam.

9.1. Konvencijas Pirmā protokola 3. pants uzliekot valstīm pienākumu „ik pēc zināma saprātīga laika posma organizēt brīvas un aizklātas vēlēšanas”, lai tādējādi nodrošinātu brīvu tautas viedokļa izpausmi. No minētās Konvencijas normas izrietot arī personas tiesības vēlēties un kandidēt vēlēšanās. Tomēr personas tiesības attiecībā uz vēlēšanām neesot absolūtas un varot tikt ierobežotas. Turklāt valstīm esot plaša rīcības brīvība pamatot šādu ierobežojumu nepieciešamību.

Jautājumos, kuros Eiropas vai vismaz reģiona valstu vidū nav vienprātības, valsts rīcības brīvība lemt par ierobežojumiem esot cieši saistīta ar ierobežojumu nepieciešamības pienācīgu pamatojumu. Šā pamatojuma formas varot būt ļoti dažādas – tiesību akta anotācija, likumdevēja debates, pētījumi, tiesu nolēmumi. Tomēr pamatojumam vajagot ietvert skaidrojumu gan par attiecīgo ierobežojumu

vēsturisko, politisko un juridisko kontekstu, gan par šaurāku ierobežojumu nepiemērotību leģitīmā mērķa sasniegšanai, gan arī par to, kas paveikts ierobežojumu vienveidīgas piemērošanas nodrošināšanā.

Papildus pienākumam sniegt ierobežojuma pamatojumu valsts īpašās situācijas kontekstā, valstij esot arī pienākums pēc zināma laika pārliecināties, vai pēc attiecīgās situācijas izmaiņām ierobežojums joprojām ir pamatots. No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izrietot tas, ka valstij nav noteikts konkrēts termiņš (piemēram, reizi desmit gados vai pirms katrām vēlēšanām) vēlēšanu tiesību ierobežojumu pārskatīšanai, nedz arī pienākums atcelt iepriekš noteiktos ierobežojumus. Taču, lemjot par ierobežojumu saglabāšanu, valstij esot pienākums nodrošināt, ka attiecīgā lēmuma pieņemšanas procesā ir notikusi kvalitatīva diskusija, kurā izvērtēts ne tikai tas, vai pamatojums, kas sākotnēji tika sniegts ierobežojuma noteikšanai, attaisno tā saglabāšanu arī turpmāk, bet arī tas, kāda ir situācija valstī, kā tā attīstās un kādā ziņā ir mainījusies, kā arī ir izvērtēta vispārējā situācija reģionā.

9.2. Apstrīdētajā normā ietvertais pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojums esot cieši saistīts ar personas darbību konkrētā politiskajā organizācijā, t. i., ar biedrošanās brīvības īstenošanu.

No tā, ka politiskās partijas vai organizācijas, kas vērsas pret valsts iekārtu, rada valstī vardarbības un nekārtību risku, tiek likvidētas vai netiek reģistrētas, varot izrietēt pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojums visiem attiecīgās partijas vai organizācijas biedriem. No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izrietot tas, ka partija, kuras līderi aicina uz vardarbību vai veicina tādu politiku, kuras mērķis ir demokrātijas graušana un demokrātisko tiesību un brīvību nerespektēšana, nevar pretendēt uz Konvencijas garantēto aizsardzību. Lēmums likvidēt jau reģistrētu partiju vai bloķēt tās pasākumus, uz noteiktu laiku aizliedzot tās līderiem veikt politisko darbību, varot tikt pieņemts tikai visnopietnākajos gadījumos. Turklāt esot nepieciešams individualizēt katrai personai (partijas biedram) piemēroto liegumu kandidēt vēlēšanās. Attiecībā uz individuālu izvērtējumu Eiropas Cilvēktiesību tiesa ņemot vērā arī to, vai ir saskatāms apliecinājums tādām personas pārliecības vai uzvedības izmaiņām, kurām var būt nozīme, vērtējot ierobežojuma pamatotību. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā pat ilgstošs vai pastāvīgs tiesību ierobežojums neesot atzīts par Konvencijas pārkāpumu tad, ja tas piemērots par smagiem Otrā pasaules kara laikā pastrādātiem nodarījumiem notiesātām personām.

9.3. Izvērojot apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma samērīgumu, nozīme varot būt Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 30. aprīļa spriedumam lietā Nr. SKA-172/2013. Minētajā lietā tiesa norādījusi uz nepārprotamo likumdevēja attieksmi pret komunisma un nacisma ideoloģijām un uz šo ideoloģiju pamata radīto totalitāro režīmu noziegumiem. Proti, abas šīs ideoloģijas līdz ar to radītajiem totalitārajiem režīmiem un politiskajām represijām ir atzīstamas par noziedzīgām.

10. Pieaicinātā persona – prof. Dr. h. c., Assessor. jur., Dipl.-Pol. Egils Levits – norāda, ka viedokli par apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma samērīgumu jau ir izteicis Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 29. jūnija spriedumam lietā „Ždanoka pret Latviju” pievienotajās tiesneša atsevišķajās domās.

10.1. Izvērojot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes normām, nozīme esot pašaizsargājošās demokrātijas koncepcijas piemērošanai. Tās mērķis esot aizsargāt demokrātiju no tās ienaidniekiem, t. i., no politiskajiem spēkiem un personām, kuru mērķis ir likvidēt demokrātiju.

Pašaizsargājošās demokrātijas koncepcija kā konkrēts Latvijas tautas uzdevums esot ietverta Satversmes ievadā, kas noteic, ka Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu. Demokrātisku valsts iekārtu raksturojot četri virsprincipi, proti: demokrātija, tiesiska valsts, sociāli atbildīga valsts un nacionāla valsts. Tādējādi pašaizsargājošās demokrātijas koncepcija aizsargājot valsts pamatus. Ņemot vērā Latvijas vēsturisko un arī aktuālo politisko un ģeopolitisko kontekstu, esot jāatzīst, ka Latvijā pašaizsargājošās demokrātijas koncepcija aptver ne tikai demokrātisko valsts iekārtu, bet arī pašu valsti, tās esību.

Pašaizsargājošās demokrātijas koncepcija esot leģitīms tādu pasākumu mērķis, kurus valsts veic, lai aizsargātu savu demokrātisko iekārtu. Šī koncepcija leģitimējot valsti veikt arī pasākumus, kuri vērsti pret tādu mazākumu vai atsevišķām grupām un personām, kas vēlas, piedaloties demokrātiskā procesā, graut valsts pamatus – tās demokrātisko iekārtu vai pašu valsti. Veicot šos pasākumus, personas pamattiesības varot tikt ierobežotas, taču attiecīgajiem ierobežojumiem vajagot kalpot leģitīmam mērķim un būt samērīgiem ar šo leģitīmo mērķi.

10.2. Apstrīdētā norma ierobežojot to personu tiesības tikt ievēlētām, kuras ar aktīvu darbību pēc 1991. gada 13. janvāra okupācijas armijas klātbūtnes

apstākļos mēģināja atjaunot iepriekšējo režīmu. Šīs personas esot vērsušās vienlaikus gan pret Latvijas valsti, gan arī pret tās demokrātisko iekārtu. Tādējādi šīs personas esot pierādījušas savu naidīgo nostāju pret demokrātisko Latviju.

Apstrīdētajā normā ietvertā pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojuma mērķi veidojot vairāki cieši saistīti elementi. Proti, apstrīdētā norma nepieļaujot to, ka minētās personas varētu izmantot demokrātijas doto iespēju piedalīties vēlēšanās un tikt ievēlētām, lai pēc tam mēģinātu graut valsti un demokrātiju. Tāpat apstrīdētā norma nepieļaujot to, ka šo personu līdzdalība vēlēšanās un varbūtība, ka tās tiks ievēlētas, morāli diskreditētu Latvijas demokrātiju. Šīs personas ar savu rīcību esot pierādījušas, ka tās neatbilst demokrātijas morālā minimuma standartiem. Turklāt, tā kā šīs personas jau esot apliecinājušas savu neloyalitāti Latvijas valstij un demokrātijai, sabiedrībā nerodoties pārliecība, ka uz tām kā vēlētam valsts amatpersonām var paļauties un ka nākotnē iespējamā kritiskā jeb krīzes situācijā tās nešaubīgi iestāsies par Latvijas valsts pamatiem. Papildus iepriekš minētajam apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums esot arī politiska sankcija par vēšanos pret Latvijas valsti un demokrātiju. Proti, tas esot likuma formā ietverts sabiedrisks nosodījums, kas nepieciešams arī tādēļ, lai uzskatāmi apliecinātu to, ka Latvijas sabiedrība kā politiska kopiena nav neitrāla, bet gan iestājas par savu valsti un demokrātiju, un lai tādā veidā stiprinātu sabiedrības valstisko un demokrātisko apziņu. Visi šie elementi kopumā un katrs atsevišķi esot pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis pašaisargājošās demokrātijas koncepcijas izpratnē.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Nepastāvot citi līdzekļi, kas personas pamattiesības aizskartu mazāk, bet leģitīmo mērķi ļautu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Neesot pamata uzskatīt, ka objektīvie apstākļi, sabiedrības vērtības un uztvere būtu tiktāl mainījušies, ka apstrīdētā norma būtu zaudējusi savu jēgu. Tāpat neesot pareizi uzskatīt, ka ierobežojuma nepieciešamība laikā gaitā zaudē savu aktualitāti. Valstiskajam un demokrātiskajam pasaules uzskatam sabiedrībā nostiprinoties, aktīva vēšanās pret Latvijas valsti un demokrātiju kļūstot vēl vairāk nepieņemama un nosodāma nekā agrāk. Tieši stabila un nobriedusi demokrātija vēl vairāk nekā nenobriedusi, savos vērtējumos vēl nedroša demokrātija esot gatava nosodīt šāda veida neloyalitāti pret valsti un demokrātisko valsts iekārtu. Esot jāņem vērā arī tas, ka valstiskā un demokrātiskā apziņa Latvijas sabiedrībā vēl nav pietiekami nostiprinājusies. Apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma atcelšana nevis stiprinātu, bet gan vājinātu valsti un demokrātiju.

Turklāt likumdevējs apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma nepieciešamību esot vairākkārt pārskatījis, bet pārskatīšana neuzliekot valstij pienākumu pēc zināma laika nonākt pie noteikta rezultāta.

10.3. Ar apstrīdēto normu noteiktais pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojums personām, kuras vērsušās pret Latvijas valsti un tās demokrātisko iekārtu, esot noteikts uz mūžu. Turklāt neesot paredzēts mehānisms, kas ļautu katru gadījumu izvērtēt individuāli. Piemērojot Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 izteiktās atziņas, esot iespējams izvērtēt apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma samērīgumu attiecībā uz konkrēto personu.

11. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Aivars Endziņš – norāda, ka nav mainījis spriedumam lietā Nr. 2000-03-01 pievienotajās atsevišķajās domās izteikto viedokli par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei.

11.1. Apstrīdētās normas atbilstība Satversmei jau esot vērtēta divos Satversmes tiesas spriedumos. Gan spriedumā lietā Nr. 2000-03-01, gan spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 Satversmes tiesa atzinusi apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmes un Konvencijas normām. Tomēr Satversmes tiesa arī norādījusi, ka pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi var pastāvēt tikai noteiktu laiku, tādēļ likumdevējam pēc iespējas drīzāk ir jāpārskata attiecīgā ierobežojuma nepieciešamība. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2006. gada 16. marta spriedumā lietā „Ždanoka pret Latviju” esot uzsvērusi, ka Latvijas parlamentam ir pastāvīgi jāpārskata apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, lai to drīz varētu atcelt.

Ievērojot to, ka pēc Latvijas pilnīgas iekļaušanās Eiropas Savienībā situācija valstī kļuvusi daudz stabilāka, izskatāmās lietas ietvaros īpaši būtiski esot tas, vai likumdevējs šo pienākumu ir izpildījis.

11.2. Saeima 2007. gada 26. aprīlī, izskatot likumprojektu Nr. 220/Lp9 „Grozījums Saeimas vēlēšanu likumā” otrajā lasījumā, noraidījusi deputāta V. Buzajeva priekšlikumu apstrīdēto normu no likuma izslēgt. Arī 2009. gada 29. janvārī, izskatot likumprojektu Nr. 566/Lp9 „Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” otrajā lasījumā, Saeima noraidījusi deputāta V. Agešina priekšlikumu apstrīdēto normu no likuma izslēgt. Tāpat Saeima 2010. gada 25. februārī, izskatot likumprojektu Nr. 1215/Lp9 „Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” otrajā lasījumā, noraidījusi frakcijas „Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” priekšlikumu apstrīdēto normu no likuma izslēgt. Tātad likumdevējs neesot izpildījis savu pienākumu pārskatīt apstrīdētās normas nepieciešamību.

A. Endziņš uzsver, ka par spīti sarežģītajiem politiskajiem apstākļiem Latvija jau kopš tās pirmsākumiem esot veidojusies kā izteikti demokrātiska valsts, kas respektē personas pamattiesības un garantē vispārīgas vēlēšanu tiesības. Neesot pamata uzskatīt, ka pašreizējos apstākļos apstrīdētajā normā ietvertajam pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumam būtu leģitīms mērķis un šis ierobežojums būtu nepieciešams.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Politikas zinātnes nodaļas asociētais profesors *Dr. sc. pol. Ivars Ījabs* – norāda, ka apstrīdētā norma esot „pašai aizsargājošās demokrātijas” instruments, ar kuru demokrātiskais režīms vēršas pret sev naidīgu, antidemokrātisku spēku ietekmes pieaugumu politiskajā procesā.

12.1. Pēc iespējas plašāka pilsoņu iesaiste demokrātiskajā procesā esot svarīgs demokrātijas kritērijs. Tādēļ jebkuram aktīvo un pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumam vajagot būt pamatotam un izsvērtam un priekšroka dodama plašākai, nevis šaurākai vēlētajū un ievēlamo loka noteikšanai. Tomēr ne visi principi, kas raksturo pilnvērtīgu demokrātiju, esot attiecināmi uz šāda režīma tapšanu. Nolūkā nodrošināt demokrātijas ilgtspēju tikmēr, kamēr notiek pāreja no autoritāra režīma uz demokrātisku režīmu, šo principu darbību varot ierobežot. Viens no instrumentiem „pārejas taisnīguma” nodrošināšanai esot personas politisko tiesību ierobežojumi, proti, aizliegums ieņemt noteiktus amatus – gan vēlētus politiskos amatus, gan nevēlētus administratīvos amatus. Šādus vai līdzīgus ierobežojumus komunistiskā režīma amatpersonām esot noteikušas visas Centrāleiropas postkomunistiskās valstis, tostarp arī Baltijas valstis.

12.2. Mūsdienu politikas zinātnē esot akceptēts uzskats, ka laiks nebūt nav nedz vienīgais, nedz nozīmīgākais demokrātisko režīmu stabilizējošais faktors. Arī valsts dalība demokrātisko valstu organizācijās pati par sevi negarantējot šīs valsts demokrātiskā režīma stabilitāti. Tādēļ Latvijas integrācija Eiropas Savienībā varot tikt uzskatīta par svarīgu netiešu apliecinājumu Latvijas demokrātijas stabilitātei, bet tiešā veidā nebūt to neapliecinot.

Vairāki autoritatīvākie demokrātijas pētniecības indeksi pēc dažādu indikatoru analīzes rezultātiem esot atzinuši Latviju par funkcionējošu demokrātiju. Pētnieciskā organizācija „Freedom House”, kas veicot ikgadēju demokrātijas un cilvēktiesību monitoringu pasaules mērogā, atzīstot Latviju par brīvu valsti un brīvības, kā arī pilsonisko un politisko tiesību ziņā Latvijai piešķīrusi 87 no iespējamajiem 100 punktiem. Savukārt Bertelsmana fonda

Transformācijas indekss, kas vērtējot pārejas sabiedrības, ar 8,75 punktiem no iespējamiem 10 punktiem Latviju raksturojot kā „demokrātiju konsolidācijas procesā”. Līdzīgi arī *Economist Intelligence Unit* veidotais demokrātijas indekss Latviju raksturojot kā „demokrātiju ar trūkumiem”.

Lai arī demokrātijas pētnieki caurmērā esot vienisprātis, ka Latvija ir pilnvērtīga demokrātiska valsts, nozīme esot arī pašas Latvijas sabiedrības demokratizācijas pakāpei un politiskajai kultūrai – attieksmei pret demokrātiju un demokrātisko vērtību izplatībai. Šajā aspektā Latvijas demokrātija neesot uzskatāma par pilnīgi stabilu. Proti, ievērojamā Latvijas sabiedrības daļā joprojām esot manāma nostalgija pēc autoritārā padomju režīma. Piemēram, saskaņā ar Sociālās atmiņas pētniecības centra 2017. gada datiem gandrīz puse Latvijas iedzīvotāju nedemokrātisko padomju laiku Latvijas vēsturē vērtējot kā „ļoti labu” vai „drīzāk labu”. Tādēļ neesot pamata uzskatīt, ka Latvijas demokrātija pēdējo piecpadsmit gadu laikā būtu pietiekami nostabilizējusies, lai varētu atteikties no apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma. Turklāt visdrošākais kritērijs demokrātijas „pietiekamas stabilitātes” noteikšanai esot paša demokrātiskā likumdevēja griba. Likumdevējs apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma nepieciešamību esot vairākkārt pārskatījis un katrreiz secinājis, ka tas ir saglabājams.

Secinājumu daļa

13. Izskatāmajā lietā apstrīdētās normas atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām Satversmes tiesā tiek vērtēta jau trešo reizi. Spriedumā lietā Nr. 2000-03-01 Satversmes tiesa ir vērtējusi apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 89. un 101. pantam, Konvencijas 14. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. pantam, savukārt spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 – tās atbilstību Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmo daļu tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai, ja tiek konstatēts, ka pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu.

Atbilstoši Satversmes tiesas praksei procesuāla rakstura jautājumi ir skatāmi pirms tiesību normu konstitucionalitātes izvērtēšanas pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11. punktu un 2013. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-22-0103*

10. punktu). Lai izlemtu procesuāla rakstura jautājumus, Satversmes tiesa visupirms noskaidros apstrīdētās normas saturu.

13.1. Apstrīdētā norma noteic, ka par kandidātiem nevar pieteikt un Saeimā nevar ievēlēt personas, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās.

Apstrīdētās norma kopš tās pieņemšanas 1995. gada 25. maijā pēc būtības joprojām ir spēkā tās sākotnējā redakcijā, lai gan tajā ir veikti nenožīmīgi redakcionāli grozījumi. No apstrīdētās normas teksta izriet, ka tajā noteiktais aizliegums personai tikt pieteiktai par deputāta kandidātu un ievēlētai Saeimā ir saistīts ar attiecīgās personas darbību kādā no apstrīdētajā normā minētajām organizācijām pēc 1991. gada 13. janvāra.

Ar Augstākās padomes 1991. gada 23. augusta lēmumu „Par Latvijas Komunistiskās partijas antikonstitucionālo darbību” LKP darbība atzīta par antikonstitucionālu. Minētajā lēmumā norādīts, ka LKP Centrālā komiteja ir kļuvusi par antidemokrātiskos spēkus konsolidējošo, koordinējošo un vadošo centru, kura mērķis ir destabilizēt situāciju, izjaukt neatkarības un demokrātijas procesu, gāzt Latvijā likumīgo varu un atjaunot totalitārismu. Savukārt ar Augstākās padomes 1991. gada 24. augusta lēmumu „Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības apturēšanu” tika apturēta LKP, Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes, Darba kolektīvu apvienotās padomes, Kara un darba veterānu organizācijas un Latvijas Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienības darbība. Ar Augstākās padomes 1991. gada 10. septembra lēmumu „Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības izbeigšanu” kā antikonstitucionāla tika izbeigta LKP, Latvijas Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienības, Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes, Darba kolektīvu apvienotās padomes, Kara un darba veterānu organizācijas, kā arī šo organizāciju koalīcijas – Sabiedrības glābšanas Vislatvijas komitejas – darbība.

Pēc Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” pieņemšanas tika atjaunota to Satversmes pantu darbība, kuri nosaka valsts konstitucionāli tiesisko pamatu. Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka apstrīdētajā normā minēto organizāciju darbības mērķi pēc 1991. gada 13. janvāra bija saistīti ar pastāvošās valsts iekārtas graušānu. Darbošanās šajās organizācijās bija vērsta pret Latvijas Republikas neatkarību un demokrātiju. Noskaidrojot apstrīdētajā normā ietvertā vārda „darboties” saturu,

Satversmes tiesa atzinusi, ka tas nozīmē ilgāku laiku aktīvi piedalīties noteiktu darbību veikšanā. Satversmes tiesa secinājusi arī to, ka formāla piederība pie apstrīdētajā normā minētajām organizācijām nevar būt par iemeslu tam, lai personu nedrīkstētu pieteikt par deputāta kandidātu un ievēlēt Saeimā. Līdz ar to 2000. gadā Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma ir vērsta pret tām personām, kuras ar aktīvu darbību pēc 1991. gada 13. janvāra okupācijas armijas klātesamības apstākļos mēģināja atjaunot iepriekšējo režīmu (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 4. un 6. punktu*).

13.2. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka apstrīdētās normas mērķis ir aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu, nacionālo drošību un Latvijas teritoriālo vienotību. Apstrīdētā norma ir vērsta pret personām, kuras ar aktīvu rīcību mēģinājušas graut demokrātisko valsts iekārtu un līdz ar to vērsušās pret Satversmes 1. pantu (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 6. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa secinājusi, ka apstrīdētās normas mērķis ir aizsargāt demokrātiskā procesa integritāti, nevis sodīt tos, kuri bija aktīvi darbojušies tajā minētajās organizācijās. Likumdevēju nepārprotami motivējusi drīzāk prevencija, nevis sods (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00, 122. punktu*). Tādējādi likumdevēja nolūks, pieņemot apstrīdēto normu, bija liegt personai tiesības kandidēt vēlēšanās un tikt ievēlētai Saeimā ne tikai tādēļ, ka attiecīgā persona pēc 1991. gada 13. janvāra darbojusies apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, bet arī tādēļ, ka persona, darbojoties minētajās organizācijās, apdraudējusi atjaunoto Latvijas valsts neatkarību un demokrātisko iekārtu.

Satversmes tiesai jānoskaidro apstrīdētās normas saturs patlaban, 2018. gadā, proti, tas jāvērtē laikā. Tādējādi tiesai jāvērtē, vai joprojām spēkā ir tāds apstrīdētās normas saturs, kāds šajā normā tika ielikts tās pieņemšanas brīdī, vai arī apstrīdētās normas saturs ir atklājams, analizējot to, kā laika gaitā mainījušies apstākļi, kas būtu jāņem vērā šīs tiesību normas interpretācijā. Tiesību zinātnē ir norādīts, ka laika gaitā tiesību norma sāk dzīvot arvien patstāvīgāku dzīvi un attālinās no sava radītāja priekšstatiem. Tāpēc tiesību normas mērķis un jēga jātulko kontekstā ar pastāvīgi mainīgo reālo dzīvi un sabiedrības attīstību (*sk.: Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 191.–192., 244. lpp.*). Interpretējot tiesību normu, ir jāvērtē ne tikai tās teksts, kāds tas bija šīs normas pieņemšanas brīdī, bet arī tiesību normas

dzīve pēc tās pieņemšanas (*sk.: Dvorkin R. Law's Empire. London: Fontana, 1991, p. 348*). Proti, tiesību normas saturs nav sastindzis, jo ikviena sabiedrība turpina attīstīties un līdz ar to atbilstoši evolucionē arī tās tiesību sistēma. Tādējādi tiesību normas saturu nosaka arī tie procesi, kas notikuši pēc normas pieņemšanas. Tāpēc Satversmes tiesa apstrīdēto normu interpretēs, ievērojot tās objektīvo mērķi patlaban, 2018. gadā, un ņemot vērā Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts pašreizējo attīstību.

13.3. Vērtējot to, kā attīstījusies Latvijas tiesību sistēma, Satversmes tiesa ņem vērā, ka dažādi ierobežojumi attiecībā uz piedalīšanos valsts darbā personām, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, ir ietverti arī citos likumos. Piemēram, Valsts prezidenta ievēlēšanas likuma 3. panta 6. punktā ir noteikts, ka šādu personu nevar ievēlēt Valsts prezidenta amatā. Atbilstoši Ministru kabineta iekārtas likuma 12. pantam par Ministru kabineta locekli (Ministru prezidentu vai ministru) nevar izvirzīt un apstiprināt personu, kuru saskaņā ar apstrīdēto normu nevar pieteikt par Saeimas deputāta kandidātu un ievēlēt Saeimā. Tāpat persona, kura pēc 1991. gada 13. janvāra darbojusies apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, saskaņā ar Valsts drošības iestāžu likuma 18. panta otrās daļas 10. punktu nevar būt valsts drošības iestāžu amatpersona vai darbinieks. Valsts ir noteikusi arī to, ka personas, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, netiek uzņemtas Latvijas pilsonībā (*sk. Pilsonības likuma 11. panta pirmās daļas 6. punktu*).

Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts principu aizsardzībai tiesību sistēmā ir paredzēti arī citi līdzekļi. Piemēram, Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 4.¹ pantā ir noteikts aizliegums publiska pasākuma norises laikā izmantot, arī stilizētā veidā, bijušās PSRS, bijušo PSRS republiku un nacistiskās Vācijas karogus, ģerboņus un himnas, nacistisko svastiku, SS zīmes un padomju simbolus – sirpi un āmuru līdz ar piecstaru zvaigzni, izņemot gadījumus, kad to izmantošanas mērķis nav saistīts ar totalitāro režīmu slavināšanu vai izdarīto noziedzīgo nodarījumu attaisnošanu.

Viens no instrumentiem, ar kura palīdzību valsts aizsargā savu demokrātisko iekārtu, ir arī Krimināllikuma normās paredzētā kriminālatbildība par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret valsti. Piemēram, Krimināllikuma 80. pantā ir paredzēta kriminālatbildība par darbību, kas vērstā pret Latvijas Republikas valstisko neatkarību, suverenitāti, teritoriālo vienotību, valsts varu vai valsts iekārtu Satversmē neparedzētā veidā. Tāpat Krimināllikuma 80.¹ pantā ir

paredzēta kriminālatbildība par apvienošanas organizētā grupā ar mērķi veikt pret Latvijas Republiku vērstu darbību. Savukārt Krimināllikuma 81. pantā ir noteikts, ka persona saucama pie kriminālatbildības par publisku aicinājumu vērsties pret Latvijas Republikas valstisko neatkarību, suverenitāti, teritoriālo vienotību, valsts varu vai valsts iekārtu Satversmē neparedzētā veidā vai par šādu aicinājumu saturoša materiāla izplatīšanu.

Satversmes tiesa norāda, ka „Latvijas situācijā jāņem vērā gan demokrātiskās iekārtas atjaunošana pēc nedemokrātiska (totalitāra) režīma, gan valsts, kura bija okupēta, atjaunošanas aspekts” (sk.: *Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesneša E. Levita atsevišķās domas, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 7. jūnija spriedums lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00*). Piecdesmit gadus ilgā okupācija ir atstājusi tādas tālejošas sekas Latvijas sabiedrībā, kuras ietekmē demokrātijas ilgtspēju arī šobrīd. Būtiska daļa sabiedrības joprojām ir atvērta totalitārām idejām un pozitīvi vērtē PSRS okupācijas periodu (sk. *lietas materiālu 2. sēj. 91. lp.*). Latvijas sabiedrībā joprojām nav noslēdzies totalitārā režīma politikas un okupācijas seku izvērtēšanas process. Šis process, kā apliecina līdzīga citu valstu pieredze, ir ilgstošs (sk.: *Boven T. C. van. Study Concerning the Right to Restitution, Compensation and Rehabilitation for Victims of Gross Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms: Final report. UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, 2 July 1993*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma ir viens no paš aizsargājamos demokrātijas instrumentiem, ar kura palīdzību demokrātiska tiesiska valsts aizsargā tās konstitucionālos orgānus un valsts drošības iestādes no personām, kuras ar savu rīcību apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Kā norāda pieaicinātā persona I. Ījabs, tas it īpaši attiecas uz pārejas posmu, kad nolūkā nodrošināt demokrātijas ilgtspēju valstij var būt nepieciešams veikt īpašus pasākumus sevis aizsargāšanai (sk. *lietas materiālu 2. sēj. 89. lp.*). Tādēļ jo īpaši valstī, kurā demokrātijas tradīcijas vēl nav pilnīgi nostiprinājušās, var būt nepieciešams novērst tādas personas, kura pēc 1991. gada 13. janvāra darbojusies apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, rīcību pret Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principiem, pat ja tā nesasniedz tādu apdraudējuma pakāpi, lai būtu kvalificējama atbilstoši Krimināllikumā ietvertu pret valsti vērsto noziedzīgo nodarījumu sastāviem. Demokrātiska tiesiska valsts ir tiesīga prasīt, lai personas, kuras ieņem valsts amatus, būtu lojālas valstij un jo īpaši konstitucionālajiem principiem, uz kuriem tā balstīta (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 18. novembra lēmuma*

„Spūlis un Vaškevičs pret Latviju”, pieteikumi Nr. 2631/10 un Nr. 12253/10, 42. punktu). Tādējādi apstrīdētās normas mērķis ir aplūkojams plašāk – tā objektīvajā nozīmē, kas sevī ietver Latvijas valsts neatkarības, kā arī no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas izrietošo un Satversmē ietvertu Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts principu aizsardzību no personām, kuras, darbojoties konstitucionālos orgānos un drošības iestādēs, tos apdraud. Apstrīdētajā normā ietvertais jēdziens „darboties” nozīmē rīcību, kas ir pretēja šim normas mērķim.

13.4. Ievērojot iepriekšminēto, apstrīdētā norma interpretējama tādējādi, ka tā liedz kandidēt Saeimas vēlēšanās personai, kura pēc 1991. gada 13. janvāra, darbojoties PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Kā pret Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principiem vērsta rīcība var tikt vērtēta citstarp, bet ne tikai Latvijas kā neatkarīgas valsts noliegšana, vēršanās pret tās demokrātisko iekārtu, starptautisku noziegumu atbalstīšana.

14. Satversmes tiesai jāpārbauda, vai un ciktāl, ņemot vērā apstrīdētās normas saturu, prasījums izskatāmajā lietā ir izspriests.

Satversmes tiesa 2006. gadā jau ir secinājusi, ka spriedumā lietā Nr. 2000-03-01 ir ticis izspriests arī prasījums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 9. pantam. Tomēr tiesa ņemusi vērā, ka spriedumā lietā Nr. 2000-03-01 apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma samērīgums ir izvērtēts konkrētajos apstākļos, kādi bija sprieduma pasludināšanas brīdī, bet nav izvērtēts „uz visiem laikiem”. Tādēļ spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 Satversmes tiesa vērtējusi arī to, vai apstrīdētajā normā ietvertajam personas tiesību ierobežojumam, proti, liegumam kandidēt vēlēšanās, ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi. Savukārt attiecībā uz prasījumu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam Satversmes tiesa secināja, ka prasījums par to, vai apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi atkarībā no personas politiskajiem uzskatiem, jau ir izspriests spriedumā lietā Nr. 2000-03-01. Tādēļ spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 Satversmes tiesa vērtēja vienīgi to, vai pamattiesības netiek ierobežotas diskriminējošā veidā. Spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 Satversmes tiesa citstarp nospriedusi, ka apstrīdētā norma

atbilst Satversmes 1., 9. un 91. pantam (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 10.2., 11.3., 11.4., 12. punktu un nolēmumu daļu*).

Izskatāmajā lietā prasījums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 9. pantam pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar lietās Nr. 2000-03-01 un Nr. 2005-13-0106 izvērtēto prasījumu. Savukārt attiecībā uz prasījumu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam pieteikumā ir norādīti juridiski argumenti par vienlīdzības principa pārkāpumu, kuri nav vērtēti nedz spriedumā lietā Nr. 2000-03-01, nedz spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106. Tādējādi prasījums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar lietā Nr. 2000-03-01 un Nr. 2005-13-0106 izvērtēto.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, būtiski mainoties lietas apstākļiem, prasījumu vairs nevar uzskatīt par izspriestu. Tāpēc atsevišķos gadījumos, izvērtējusi lietas faktiskos apstākļus, iepriekšējā spriedumā izteiktos secinājumus, kā arī tiesību sistēmas izmaiņas un konstatējusi, ka pastāv būtiski jauni apstākļi, Satversmes tiesa var izvērtēt tādu prasījumu, kas jau reiz ir izspriests. Arī izmaiņas tiesību normas interpretācijā sakarā ar dzīves apstākļu un sabiedrības uzskatu maiņu var tikt uzskatītas par būtisku jaunu apstākli, kura dēļ prasījumu nevar uzskatīt par izspriestu (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 10.1. un 10.3. punktu*).

Gan spriedumā lietā Nr. 2000-03-01, gan spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 Satversmes tiesa uzsvērusi, ka, ņemot vērā Latvijas demokrātijas attīstības vēsturiskos apstākļus, pašreizējo politisko situāciju valstī un ar to saistītos blakusapstākļus, apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums vēl kādu laiku ir saglabājams, tomēr ir nepieciešams periodiski izvērtēt šāda ierobežojuma saglabāšanas nepieciešamību un pamatotību (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 6. punktu un 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 10.2. un 17.3. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi uz Latvijas demokrātijas stabilitātes līmeņa pieaugumu, ko veicina Latvijas pilnīga integrācija Eiropā, un aicinājusi Latviju pastāvīgi pārskatīt apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00, 135. punktu*).

Satversmes tiesa ņem vērā, ka lieta Nr. 2005-13-0106 tika izskatīta pirms divpadsmit gadiem. Satversmes tiesa šā sprieduma 13.2. punktā secinājusi, ka apstrīdētā norma šobrīd ir interpretējama tādējādi, ka tā liedz kandidēt Saeimas

vēlēšanās personai, kura pēc 1991. gada 13. janvāra, darbojoties apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Tas atzīstams par būtisku jaunu apstākli, tāpēc prasījums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 9. pantam nav atzīstams par jau izspriestu. Savukārt prasījums izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam pēc būtības ir mainījies un tāpat arī šajā daļā nav atzīstams par izspriestu.

Līdz ar to tiesvedība lietā turpināma.

15. Izskatāmā lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmo daļu un sestās daļas 1. punktu konstitucionālās sūdzības gadījumā ir svarīgi noskaidrot, vai tiešām ir aizskartas pieteikuma iesniedzējam Satversmē noteiktās pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 9. punktu*). Satversmes tiesas kolēģija, izskatot iesniegto konstitucionālo sūdzību un lemjot par lietas ierosināšanu, vērtē konstitucionālās sūdzības atbilstību Satversmes tiesas likuma prasībām, citstarp pārliecinās, vai pieteikuma iesniedzējs ir pamatojis savu pamattiesību aizskārumu. Savukārt tiesa lietas izskatīšanas gaitā pārbauda to, vai aizskārumus pastāv, ņemot vērā lietā apkopotos materiālus un viedokļus (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 21.2. punktu*).

Ņemot vērā minēto, pirms tiek izvērtēta apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1., 9. un 91. pantam, Satversmes tiesai jāpārliecinās, vai apstrīdētā norma, ņemot vērā tās saturu, aizskar Pieteikuma iesniedzējai Satversmē noteiktās pamattiesības.

Parasti konstitucionālās sūdzības iesniegšanas brīdī personas pamattiesības jau ir aizskartas un tiek konstatēts pastāvošs personas pamattiesību aizskārumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-74-01 12. punktu*). Tomēr, kā norādīts tiesību doktrīnā, esoša aizskārums konstatēšana un ievērošana kā viena no aizskārums sastāvdaļām nav absolūta. It īpaši Latvijas konstitucionālās sūdzības modelī, kas pieļauj vērsanos vienīgi pret normatīvu aktu vai tā normu, nevis individuālu tiesību aktu, ir iespējamās atkāpes no esoša aizskārums prasības (*sk.: Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 161. lpp.*). Ir iespējamās arī tādas situācijas, kad personas pamattiesību aizskārumus vēl tikai varētu rasties kaut kad nākotnē, proti, varētu tikt konstatēts nākotnē sagaidāms vai potenciāls aizskārumus.

Nākotnē sagaidāmā aizskāruma gadījumā ir skaidri redzams, ka tas personai agrāk vai vēlāk, bet noteikti radīsies. Savukārt potenciālā aizskāruma gadījumā ir iespējams saskatīt vienīgi varbūtību, ka aizskārums konkrētajai personai radīsies, taču tikpat liela ir varbūtība, ka apstrīdētā norma šo personu neietekmēs. Potenciāls pamattiesību aizskārums var būt pamats lietas ierosināšanai un izskatīšanai pēc būtības tikai tādos gadījumos, kad likumā paredzētās nelabvēlīgās sekas, kas personai iestātos tiesību normas piemērošanas gadījumā, būtu ar īpaši negatīvu raksturu (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 23. un 23.2. punktu*).

Apstrīdētā norma liedz kandidēt Saeimas vēlēšanās personai, kura pēc 1991. gada 13. janvāra, darbojoties PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus.

Kā izriet no lietas materiāliem, ar tiesas spriedumu konstatēts fakts, ka Pieteikuma iesniedzēja pēc 1991. gada 13. janvāra ir darbojusies LKP (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 13.–15. lp.*). Tātad Pieteikuma iesniedzēja ietilpst apstrīdētās normas tvērumā, proti, Pieteikuma iesniedzēja ar Centrālās vēlēšanu komisijas lēmumu jau ir tikusi svītrotā no Saeimas vēlēšanām iesniegta kandidātu saraksta (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00, 49. punktu*). No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja vēlas kandidēt 13. Saeimas vēlēšanās. Viņa lūgusi Centrālo vēlēšanu komisiju sniegt skaidrojumu par to, vai viņa var tikt pieteikta par kandidāti Saeimas vēlēšanām. Centrālā vēlēšanu komisija 2017. gada 4. augusta uzziņā Pieteikuma iesniedzējai norādījusi, ka saskaņā ar apstrīdēto normu viņa nav tiesīga pieteikt savu kandidatūru Saeimas vēlēšanām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 10.–15. lp.*).

Ja Pieteikuma iesniedzēja tiktu pieteikta par kandidāti Saeimas vēlēšanām, piemērojot apstrīdēto normu atbilstoši šā sprieduma 13.4. punktā atklātajam tās saturam, tiktu vērtēts arī tas, vai Pieteikuma iesniedzēja vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Iespējams, ka šādā gadījumā Pieteikuma iesniedzēja varētu kandidēt Saeimas vēlēšanās, bet tikpat lielā mērā iespējams arī tas, ka viņas tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās tiktu ierobežotas. Aizliegums kandidēt Saeimas vēlēšanās nozīmētu Pieteikuma iesniedzējai būtisku un neatgriezenisku seku iestāšanos. Proti, viņa nevarētu

kandidēt 13. Saeimas vēlēšanās. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka tiesības kandidēt vēlēšanās demokrātiskā valstī ir atzīstamas par ārkārtīgi būtiskām personas tiesībām (*sal.: Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1. punkts*). Tādēļ Satversmes tiesai ir jāpārbauda, vai tiesību norma, kuras piemērošanas rezultātā Pieteikuma iesniedzējai var rasties būtiskas un neatgriezeniskas sekas, atbilst Satversmei. Izskatāmajā lietā, ievērojot procesuālās ekonomijas principu, nav lietderīgi gaidīt, vai un kad personas pamattiesības tiks aizskartas, proti, Pieteikuma iesniedzējai tiks liegts kandidēt Saeimas vēlēšanās, un tikai pēc tam vērtēt apstrīdētās normas satversmību.

Satversmes tiesas praksē ir izteikta arī šāda atziņa: lai indivīdam Satversmē garantētās tiesības varētu tikt efektīvi aizsargātas, Satversmes tiesai jāizvērtē to patiesā īstenošana (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 11.3. punktu*). Turklāt Satversmes tiesa atzinusi, ka jebkādu šaubu gadījumā attiecībā uz iespējām izbeigt tiesvedību tiesai *ex officio* ir pienākums izskatīt lietu pēc būtības un sniegt iespējami plašāku izvērtējumu tam, vai nav pārkāptas pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-09-03 10. punktu*).

Līdz ar to tiesvedība lietā turpināma, lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1., 9. un 91. pantam.

16. Pieteikuma iesniedzēja lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1., 9. un 91. pantam, jo uzskata, ka tā nesamērīgi ierobežo viņas tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās un pārkāpj vienlīdzības principu.

Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 14.2. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka lietas pamatjautājums – proti, jautājums par personas tiesībām kandidēt Saeimas vēlēšanās – visupirms attiecas uz Satversmes 1. un 9. pantā ietvertajām Pieteikuma iesniedzējas tiesībām. Savukārt pēc tam, kad pārbaudīta apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. un 9. pantam, ir iespējams, balstoties uz iegūtajiem secinājumiem, izvērtēt tās atbilstību Satversmes 91. pantam.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 9. pantam, bet pēc tam – atbilstību Satversmes 91. pantam.

17. Satversmes 1. pants nosaka: „Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.”

Viens no elementiem, kas raksturo demokrātisku valsts iekārtu, ir brīvas vēlēšanas. Latvijā kā demokrātiskā valstī jābūt noteiktai tādai tiesiskajai kārtībai, kas dod iespēju suverēnās varas nesējam – tautai – paust savu gribu. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka vēlēšanu tiesības ir vienas no pašām svarīgākajām politiskajām tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2002-08-01 secinājumu daļu*). Politisko tiesību mērķis ir nodrošināt personas tiesības piedalīties demokrātiskas valsts pārvaldībā, tādējādi ietekmējot politiskos procesus valstī.

Satversmes 6. pants noteic, ka Saeimu ievēlē vispārīgās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās. Jēdziens „vispārīgas vēlēšanas” nozīmē, ka ikvienam pilsonim ir tiesības vēlēties un tiesības kandidēt vēlēšanās (*sal.: Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2002-08-01 secinājumu daļa*). Valstij ir pienākums ne tikai garantēt ikvienam pilsonim formālas tiesības piedalīties, bet arī radīt priekšnoteikumus tam, lai pilsonis varētu piedalīties valsts darbībā (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-24-03 13. punktu*).

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka valstij ir liela izvēles brīvība vēlēšanu tiesību īstenošanā (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2002-08-01 secinājumu daļu*). Tas nozīmē, ka likumdevējam ir rīcības brīvība regulēt Saeimas deputātu ievēlēšanas kārtību.

Satversmes 9. pants nosaka: „Saeimā var ievēlēt katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu”. Tātad jau pati Satversme paredz ierobežojumus personas tiesībām kandidēt vēlēšanās un tie ir saistīti ar personas pilntiesīgumu un vecumu.

Lai pilnīgāk un objektīvāk varētu noskaidrot atsevišķu Satversmes normu saturu, tās konkretizējam kopsakarā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām. Satversmes vienotības principa piemērošana balstās uz pieņēmumu, ka Satversme ir vienots veselums (*sal.: Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.1. punkts*).

Satversmes 101. panta pirmā daļa noteic, ka ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu. Tādējādi jebkuri ierobežojumi un nosacījumi, kas reglamentē piedalīšanos valsts vai pašvaldību darbā, ir nosakāmi likumā. Satversmes tiesa jau

atzinusi, ka likumdevēja kompetencē ir noteikt to, kas uzskatāms par „pilntiesīgu pilsoni” šā panta izpratnē (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 13.2. punktu*). Līdz ar to Satversmē lietotais jēdziens „pilntiesīgs pilsonis” jāskata kopsakarā ar Saeimas vēlēšanu likumu.

17.1. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Valsts pienākums pildīt starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā citstarp ir ietverts Satversmes 89. pantā, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 9.1. punktu*).

Izskatāmajā lietā Satversmes 1. un 9. pants ir vērtējami kopsakarā ar Konvencijas Pirmā protokola 3. pantu, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru tā piemērošanā (*sal.: Satversmes tiesas 2010. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-45-01 9. punkts*).

Konvencijas Pirmā protokola 3. pants noteic, ka Konvencijas dalībvalstis apņemas ik pēc zināma laika perioda rīkot brīvas un aizklātas vēlēšanas apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpausmi, izvēloties likumdevēju varu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 3. pants netieši paredz personas tiesības, tostarp tiesības vēlēties un tiesības kandidēt vēlēšanās. Tomēr, ievērojot to, ka katras valsts vēsturiskie un politiskie apstākļi ir atšķirīgi, valstīm ir plaša rīcības brīvība paredzēt noteikumus attiecībā uz parlamenta locekļa statusu, tostarp noteikt arī kritērijus, kuriem neatbilstošas personas nevar tikt ievēlētas. Turklāt personas tiesību kandidēt vēlēšanās izmantošanai valsts var noteikt papildu kritērijus (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987. gada 2. marta sprieduma lietā „Mathieu-Mohin and Clerfagt v. Belgium”, pieteikums Nr. 9267/81, 54. punktu un 2002. gada 9. aprīļa sprieduma lietā „Podkolzina pret Latviju”, pieteikums Nr. 46726/99, 34. punktu*).

Tādējādi likumdevējs ir tiesīgs konkrētā formā, proti, ar likumu, noteikt kārtību, kādā persona var īstenot tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās, un tostarp noteikt arī ierobežojumus šo tiesību īstenošanai. Tomēr, nosakot šādus ierobežojumus, likumdevējam jāievēro Satversmes normas un citi vispārējie tiesību principi, tostarp samērīguma princips un vienlīdzības princips.

17.2. Apstrīdētā norma liedz kandidēt Saeimas vēlēšanās personai, kura pēc 1991. gada 13. janvāra, darbojoties apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, ar

savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus.

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās.

18. Personas tiesības kandidēt vēlēšanās var tikt ierobežotas, taču Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs (*sal.: Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2002-08-01 secinājumu daļa un 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 11.3. punkts*).

19. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāpārbauda:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas, un vai likums nodrošina aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 14. punktu*).

Lai gan Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums tā vispārīgā un novecojušā rakstura dēļ neesot noteikts ar likumu, tomēr viņa nav norādījusi un no lietas materiāliem arī neizriet tādi apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas vai saprotamības aspekti, kas ļautu apšaubīt to, ka šajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums tā pieņemšanas laikā ir noteikts ar likumu (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu un 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 15. punktu*). Apstrīdētā norma ir pieņemta ar 1995. gada 25. maija Saeimas vēlēšanu likumu. Likums tika pieņemts un izsludināts oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā. No apstrīdētās normas nepārprotami izriet ierobežojums, kas personai, kura, darbojoties apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud

Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, liedz tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās, jo laika gaitā normas mērķis savā būtībā nav mainījies. Tas, ko likumdevējs sākotnēji vēlējis, pieņemot apstrīdēto normu, proti, aizsargāt konstitucionālo orgānu – likumdevēju, no personām, kuras ar savu rīcību apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, arī šobrīd un pašreizējā tiesību sistēmā ir šīs normas objektīvais mērķis. Persona var izprast ierobežojuma saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas. Tātad apstrīdētā norma ir pietiekami skaidri formulēta un tās piemērošanas sekas ir paredzamas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

20. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*).

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu un 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2000-03-01 un spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 secināja, ka pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – demokrātiskās valsts iekārtas, nacionālās drošības un Latvijas teritoriālās vienotības aizsardzība (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 6. punktu un 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 16. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka personas tiesību kandidēt vēlēšanās ierobežojums ir savienojams ar Konvencijas vispārīgajiem mērķiem – valsts neatkarības, demokrātiskās kārtības un valsts drošības aizsardzība (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00, 118. punktu*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertajam pašīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumam vēl joprojām ir leģitīms mērķis – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 32.–33. lp.*). Tam, ka

apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis, piekrīt arī pieaicinātās personas Tieslietu ministrija, tiesībsargs, Drošības policija, Satversmes aizsardzības birojs un E. Levits (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 70., 74.–75., 83.–85., 113.–115. lp.*). Turpretim Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka līdz ar Latvijas integrāciju Eiropas Savienībā pamattiesību ierobežojumam vairs neesot leģitīma mērķa (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 4.–5. lp.*).

20.1. Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2000-03-01 secināja, ka apstrīdētajā normā minēto organizāciju darbības mērķi bija saistīti ar atjaunotās demokrātiskās iekārtas graušānu. Apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķis ir aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu no personām, kuras mēģinājušas to graut un tādējādi ar savu darbību ir pierādījušas, ka nav lojālas Latvijas valstij (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 6. punktu*). Savukārt spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētajā normā ietverts pamattiesību ierobežojums ir vērsts ne tikai uz pagātņi, bet arī uz nākotni (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 16.3. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts, ka jebkuri vēlēšanu tiesību ierobežojumi vērtējami valsts demokrātiskās attīstības kontekstā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987. gada 2. marta sprieduma lietā „Mathieu-Mohin and Clerfagt v. Belgium” pieteikums Nr. 9267/81, 54. punktu un 2002. gada 9. aprīļa sprieduma lietā „Podkolzina pret Latviju”, pieteikums Nr. 46726/99, 33. punktu*).

Tādēļ izskatāmajā lietā tas, vai pamattiesību ierobežojumam vēl joprojām ir leģitīms mērķis, Satversmes tiesai jāvērtē, ievērojot pašreizējo sabiedrības un valsts demokrātiskās attīstības pakāpi.

20.2. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi: nav izslēdzama iespējamība, ka persona vai personu grupa atsauksies uz Konvencijā vai tās protokolos nostiprinātajām tiesībām, lai iegūtu „tiesības” uz rīcību, kas praksē nozīmētu tādas darbības, kuru mērķis ir Konvencijā noteikto tiesību vai brīvību graušāna; jebkāda šāda graujoša darbība varētu darīt galu demokrātijai. Tieši šīs bažas lika Konvencijas autoriem iekļaut tajā 17. pantu, kas nosaka: „Nekas no šajā Konvencijā minētā nevar tikt iztulkots kā jebkādas valsts, grupas vai personas jebkādas tiesības iesaistīties jebkurā darbībā vai veikt jebkuru darbību, kuras mērķis ir likvidēt jebkuras no šeit minētajām tiesībām un brīvībām vai ierobežot tās lielākā mērā nekā tas noteikts šajā Konvencijā.” To ievērojot, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka nevienam nevajadzētu ļaut balstīties uz

Konvencijas noteikumiem, lai vājinātu vai iznīcinātu demokrātiskas sabiedrības ideālus un vērtības (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00, 99. punktu*).

Demokrātija, ilgtspēja un cieņa pret cilvēka tiesībām un pamatbrīvībām ir savstarpēji saistītas un cita citu pastiprinošas vērtības (sk.: *Vīnes deklarācija un rīcības programma. Pasaules cilvēktiesību konference, Vīne, 1993, 8. punkts*). Personas tiesību un brīvību efektīva īstenošana vislabāk ir iespējama demokrātijas apstākļos. Tomēr personas tiesību īstenošana nedrīkst tikt vērsta pret valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa jau ir atzinusi, ka valstij, lai garantētu savas demokrātiskās sistēmas stabilitāti un efektivitāti, var būt nepieciešams veikt īpašus paš aizsardzības pasākumus (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00, 100. punktu*).

Satversmes ievada pirmā rindkopa noteic, ka „Latvijas valsts ir izveidota, [...] lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību”. Lai to garantētu, Latvijas tautai ir jā aizsargā sava suverenitāte, Latvijas valsts neatkarība, teritorija, tās vienotība un demokrātiskā valsts iekārta (sk. *Satversmes ievada ceturtās rindkopas otro teikumu*). E. Levits norāda, ka, ņemot vērā Latvijas vēsturisko un arī aktuālo politisko un ģeopolitisko kontekstu, jāatzīst: apstrīdētajā normā ietvertais tiesību kandidēt vēlēšanās ierobežojums kalpo tam, lai aizsargātu valsti un tās demokrātiju paš aizsargājošās demokrātijas principa izpratnē. Arī I. Ījabs atzīst, ka apstrīdētā norma ir paš aizsargājošās demokrātijas instruments (sk. *lietas materiālu 2. sēj. 92., 109. un 115. lp.*).

I. Ījabs secina, ka, lai gan demokrātijas pētnieki vienprātīgi atzīst Latviju par demokrātisku valsti, tomēr pašā Latvijas sabiedrībā demokrātija vēl nebūt nav kļuvusi vispār akceptēta un pašsaprotama. Tādēļ nav pamata uzskatīt, ka Latvijas demokrātija laika gaitā būtu kļuvusi pietiekami stabila (sk. *lietas materiālu 2. sēj. 91. lp.*). Arī E. Levits norāda uz to, ka valstiskā un demokrātiskā apziņa sabiedrībā vēl nav pietiekami nostiprinājusies (sk. *lietas materiālu 2. sēj. 117. lp.*). Likumdevēja varu īsteno arī Saeima kā deputātu kopums, kam ir īpaši svarīga loma parlamentārā demokrātiskā valstī. Atbilstoši Satversmes 18. pantam Saeimā ievēlēta persona iegūst deputāta pilnvaras, dodot šādu svinīgu solījumu: „Es, uzņemoties Saeimas deputāta amata pienākumus, Latvijas tautas priekšā zvēru (svinīgi solu) būt uzticīgs Latvijai, stiprināt tās suverenitāti un latviešu valodu kā

vienīgo valsts valodu, aizstāvēt Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, savus pienākumus pildīt godprātīgi un pēc labākās apziņas. Es apņemos ievērot Latvijas Satversmi un likumus.” Deputāta statuss prasa, lai valsts nosaka attiecīgajām personām īpašas prasības, kuru mērķis ir Latvijas valsts neatkarības un demokrātiskas tiesiskas valsts principu aizsardzība.

Apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma leģitīmais mērķis ir nepieļaut to, ka persona, kura ar savu rīcību apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, varētu kandidēt Saeimas vēlēšanās. Šāds mērķis ir izvirzīts atbilstoši paš aizsargājošās demokrātijas principam. Demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība ir leģitīms mērķis, kas attaisno to, ka personas tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās tiek ierobežotas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

21. Konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt ierobežojuma atbilstību samērīguma principam. Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.

22. Likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums nodrošina to, ka persona, kura ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, nevar tikt pieteikta par kandidātu Saeimas vēlēšanās. Tas nodrošina to, ka šāda persona nevar tikt ievēlēta Saeimā. Tātad apstrīdētajā normā noteiktais personas pamattiesību ierobežojums ir piemērots

līdzeklis tā leģitīmā mērķa – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – sasniegšanai.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

23. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk.

Tomēr saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

Pēc Pieteikuma iesniedzējas domām, alternatīvs līdzeklis būtu tas, ka ziņas par kandidātu oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” tiktu publicētas līdz ar informatīvu piezīmi par personas darbību LKP (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 6. lp.*).

Turpretim Saeima norāda, ka citu, saudzējošāku, alternatīvu līdzekļu neesot. Informatīva piezīme par personas dalību LKP vai citās apstrīdētajā normā minētajās organizācijās neļautu sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē. Lai gan demokrātiskā sabiedrībā pastāv pieņēmums, ka vēlētājs, kuram ir pieejama pilnīga un atklāta informācija par vēlēšanām pieteikto kandidātu, var pats izdarīt attiecīgu izvēli, šis pieņēmums neizslēdzot to, ka valsts ir tiesīga noteikt ierobežojumus personas iespējām kandidēt Saeimas vēlēšanās (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 33.–34. lp.*). Tam, ka ar Pieteikuma iesniedzējas norādīto alternatīvo līdzekli leģitīmo mērķi nevarētu sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē, piekrīt arī Tieslietu ministrija un E. Levits (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 70. un 116. lp.*).

Satversmes tiesa jau secinājusi, ka vēlēšanu kārtība ir cieši saistīta ar katras valsts vēsturisko attīstību, uzbūvi, politisko situāciju un virkni citu faktoru (*sal.: Satversmes tiesas 2015. gada 5. februāra sprieduma lietā Nr. 2014-03-01 23. punkts*). Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums jāizvērtē, ievērojot valsts plašo rīcības brīvību šādu ierobežojumu noteikšanā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00, 115. punktu*).

Tādēļ Satversmes tiesai, apsverot to, vai nepastāv saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai, jāievēro, ka valstij ir plaša rīcības brīvība savas vēlēšanu sistēmas organizēšanā.

Saeima un lietā pieaicinātās personas, pamatojot to, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītais līdzeklis nerasniegtu pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē, uzsver, ka jāņem vērā Latvijas kā demokrātiskas valsts attīstības vēsture un politiskā situācija. Pašreizējos politiskajos apstākļos šis līdzeklis neesot uzskatāms par alternatīvu tam, ko izraudzījies likumdevējs.

Satversmes tiesa uzskata: lai arī Latvija ir Eiropas Savienības, NATO, Eiropas Padomes, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas un citu organizāciju dalībvalsts, tomēr šis apstāklis pats par sevi vēl neizslēdz iespējamus Latvijas valsts apdraudējumus. I. Ījabs uzsver, ka Latvijas integrācija Eiropas Savienībā var tikt uzskatīta par svarīgu netiešu apliecinājumu Latvijas demokrātijas stabilitātei, bet tiešā veidā nebūt to neapliecina. Arī laiks, kas pagājis kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas, neesot vienīgais un nozīmīgākais demokrātisko režīmu stabilizējošais faktors (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 89.–91. lp.*). Drošības policija norāda, ka Latvijas valsts demokratizācijas pakāpe laika gaitā ir paaugstinājusies, tomēr par pietiekamas stabilitātes mērauklu nevar uzskatīt Latvijas dalību noteiktās starptautiskajās organizācijās vai to, cik ilgi Latvija ir to sastāvā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 84.–85. lp.*).

Analizējot politisko situāciju valstī, kā arī visā Eiropā, Drošības policija un Satversmes aizsardzības birojs norāda uz iespējamiem apdraudējumiem, ko Latvijas valstij, tās demokrātiskajai iekārtai un drošībai varētu radīt apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma atcelšana (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 82.–85. lp.*). Turklāt, kā jau tika norādīts iepriekš, Latvijas sabiedrībā demokrācija vēl nebūt netiek uzskatīta par pašsaprotamu. Apstrīdētā norma ir viens no instrumentiem, kas šobrīd nodrošina Latvijas valsts neatkarības un demokrātiskas tiesiskas valsts principu aizsardzību.

Valsts, sargājot savu demokrātisko iekārtu, ir tiesīga pastāvīgi vērtēt tās apdraudējuma pakāpi un lemt par ierobežojuma turpmāku saglabāšanu. Ja likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, ir nolēmis, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums vēl joprojām ir nepieciešams, tad par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt regulējumu, kas ļautu attiecīgajai personai kandidēt Saeimas vēlēšanās un pieprasītu vienīgi norādi par tās dalību kādā no apstrīdētajā normā minētajām organizācijām. Ievērojot iepriekšminēto, jāatzīst, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītais līdzeklis nenodrošinātu demokrātiskas valsts iekārtas

aizsardzību tādā pašā kvalitātē, kādā to nodrošina apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums.

Tātad ar citiem līdzekļiem nav iespējams sasniegt legītīmo mērķi tādā pašā kvalitātē.

24. Izvērtējot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību legītīmajam mērķim, jāpārlicinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Proti, ir jānoskaidro lietā līdzsvarojamās intereses un tas, kurai no šīm interesēm būtu piešķirama prioritāte (sk. *Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu*).

24.1. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav samērīgs, jo ir ilgstošs. Turklāt likumdevējs neesot pārskatījis tā nepieciešamību (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 4. lp.*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums var pastāvēt tikai noteiktu laiku, tādēļ likumdevējam, periodiski izvērtējot politisko situāciju valstī, jālemj par šā ierobežojuma nepieciešamību un pamatotību (sk. *Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 7. punktu*). Uz nepieciešamību pēc iespējas īsākā laikā izvērtēt šo ierobežojumu Satversmes tiesa norādījusi arī spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 (sk. *Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 18.8. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2006. gada 16. marta spriedumā lietā „Ždanoka pret Latviju” norādījusi, ka Latvijas parlamentam ir pastāvīgi jāpārskata apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums ar mērķi to drīzumā atcelt (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, pieteikums Nr. 58278/00, 135. punktu*). Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts, ka, izvērtējot ierobežojuma samērīgumu, būtisks ir ierobežojuma termiņš un iespēja to pārskatīt (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2011. gada 6. janvāra sprieduma lietā „Paksas pret Lietuvu”, pieteikums Nr. 34932/04, 109. punktu*).

Saeima norāda, ka minētajos spriedumos likumdevējam tika noteikts pienākums nevis ar noteiktu datumu atcelt apstrīdētajā normā ietvertu ierobežojumu, bet gan regulāri izvērtēt šāda ierobežojuma nepieciešamību, ņemot vērā sabiedrības viedokli un politisko situāciju valstī. Likumdevējs šo pienākumu esot izpildījis (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 34.–35. lp.*).

Lietas sagatavošanas laikā iegūtā informācija apstiprina, ka likumdevējs līdz 2010. gadam ir vairākkārt pārskatījis apstrīdētās normas nepieciešamību. Proti, Saeima 2007. gada 26. aprīlī, izskatot likumprojektu Nr. 220/Lp9 „Grozījums Saeimas vēlēšanu likumā” otrajā lasījumā, noraidīja deputāta V. Buzajeva priekšlikumu apstrīdēto normu izslēgt no likuma. Izskatot likumprojektu Nr. 566/Lp9 „Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” otrajā lasījumā, Saeima 2009. gada 29. janvārī noraidīja deputāta V. Agešina priekšlikumu apstrīdēto normu izslēgt no likuma. 9. Saeimas Juridiskās komisijas 2009. gada 20. janvāra sēdē vairāki komisijas locekļi norādījuši, ka Latvijas iekšpolitiskā situācija, kā arī situācija Eiropā liecina par to, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams (*sk. 9. Saeimas Juridiskās komisijas 2009. gada 20. janvāra sēdes protokolu un audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. 123.–129. lp.*). Saeimas debatēs deputāti, kas balsoja „pret” minēto priekšlikumu, norādīja, ka apstrīdētā norma vēl joprojām nepieciešama valsts drošības un neatkarības apdraudējuma novēršanai un ka ir saskatāms šā ierobežojuma legītimais mērķis (*sk. 9. Saeimas 2009. gada 29. janvāra sēdes stenogrammu*). Tāpat, izskatot likumprojektu Nr. 1215/Lp9 „Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” otrajā lasījumā, Saeima 2010. gada 25. februārī noraidīja frakcijas „Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” priekšlikumu apstrīdēto normu izslēgt no likuma. Debatēs tika uzsvērts, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir saglabājams un tas brīdis, kad šāds ierobežojums no Saeimas vēlēšanu likuma būtu izslēdzams, vēl nav pienācis (*sk. 9. Saeimas 2010. gada 25. februāra sēdes stenogrammu*). Pēdējo reizi Saeima apstrīdēto normu vērtēja redakcionālā aspektā 2014. gadā. Saeima ar 2014. gada 6. februāra likumu „Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” izteica Saeimas vēlēšanu likuma 5. pantu un tāpat arī apstrīdēto normu jaunā redakcijā.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu pēc būtības pēdējo reizi ir pārskatījis 2010. gadā. Satversmes tiesa norāda: lai gan nedz no Konvencijas, nedz Satversmes neizriet tas, cik bieži likumdevējam būtu jāpārskata konkrētais personas tiesību kandidēt vēlēšanās ierobežojums, kritiski vērtējams ir tas, ka pēc 2010. gada Saeima šo ierobežojumu nav pārskatījusi. Tomēr Latvijas konstitucionālo orgānu sistēmā arī Satversmes tiesas kompetencē ir pārliecināšanās par to, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma saglabāšanai pēc 2010. gada ir saprātīgs pamatojums, proti, ka šis ierobežojums nav noteikts patvaļīgi. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāpārliecinās, vai pastāv apstākļi, kas šobrīd pamato ierobežojuma saglabāšanu.

24.2. Vērtējot to, vai apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma saglabāšanai pēc 2010. gada ir saprātīgs pamatojums, jāņem vērā gan valsts demokrātiskā attīstība, gan arī ārējie valsts drošības apdraudējumi. Viens no faktoriem, kas līdz 2010. gadam pamatoja šā ierobežojuma saglabāšanu, bija Krievijas agresija Gruzijā (*sk. 9. Saeimas Juridiskās komisijas 2009. gada 20. janvāra sēdes protokolu un audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. 123.–129. lp.*). Kā norāda Drošības policija un Satversmes aizsardzības birojs, līdz ar Krievijas agresiju Ukrainā politiskā situācija reģionā ir pasliktinājusies un šis faktors tieši ietekmē valsts drošību (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 82.–85. lp.*). Satversmes aizsardzības biroja 2016. gada pārskatā norādīts: „Būtiskākos drošības draudus reģionā rada Krievija – tās agresija Ukrainā, militārā spēka demonstrēšana un provokācijas NATO ārējo robežu tiešā tuvumā, pret kaimiņvalstīm vērstie informatīva kara un hibrīdkara elementi” (*sk.: Satversmes aizsardzības biroja 2016. gada darbības pārskats*). Tas, ka būtiskāko apdraudējumu Latvijas valsts drošībai rada Krievijas agresīvā ārpolitika, secināts arī Satversmes aizsardzības biroja 2017. gada pārskatā (*sk.: Satversmes aizsardzības biroja 2017. gada darbības pārskats*). Savukārt attiecībā uz iekšējiem apdraudējumiem Drošības policija uzsver, ka tā vairākkārt savos ikgadējos darbības pārskatos norādījusi uz to, ka nacionālajai drošībai un interesēm pretējus uzskatus pauž un pretēju darbību izvērs personā, kuras agrāk darbojušās apstrīdētajā normā minētajās organizācijās (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 84. lp.*).

Satversmes tiesa norāda, ka Latvijas valsts demokrātiskās attīstības kontekstā šie ārējie un iekšējie apdraudējumi ir būtisks faktors, kas pamato ierobežojuma saglabāšanu.

24.3. Apstrīdētā norma ir vērsta nevis pret ideju plurālismu Latvijā vai kādas personas politiskajiem uzskatiem, bet gan pret tādu personu, kura ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 1. jūnija sprieduma lietā „Petropavlovskis pret Latviju”, pieteikums Nr. 44230/06, 69.–70. punktu*). Jāņem vērā arī tas, ka apstrīdētā norma neliedz personai, uz kuru attiecas tajā ietvertais ierobežojums, aktīvi darboties politiskajās partijās un sabiedriskajās organizācijās.

Turklāt apstrīdētajā normā ietvertais personas tiesību ierobežojums nav patvaļīgs un ir pietiekami individualizēts. Proti, kā jau tika secināts iepriekš, apstrīdētā norma liedz kandidēt Saeimas vēlēšanās personai, kura pēc 1991. gada 13. janvāra, darbojoties PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā

frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus.

Saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likuma 13. panta otrās daļas 6. punktu un trešās daļas 6. punktu personu, uz kuru attiecas apstrīdētā norma, Centrālā vēlēšanu komisija izsvītro no pieteikto kandidātu saraksta. Atbilstoši šā likuma 13.¹ panta pirmajai daļai Centrālās vēlēšanu komisijas lēmumu par pieteiktā kandidāta svītrošanu no reģistrētā kandidātu saraksta var pārsūdzēt tiesā triju darbdienu laikā no minētā lēmuma pieņemšanas. Saeimas vēlēšanu likuma 54. pants noteic, ka pieteikumu iesniedz Administratīvajai apgabaltiesai, kura lietu izskata kā pirmās instances tiesa un septiņu dienu laikā pēc tā saņemšanas pieņem nolēmumu.

Tādējādi Saeimas vēlēšanu likumā ir ietverts mehānisms, kas ļauj katru gadījumu izvērtēt individuāli un pārliecināties par to, vai uz personu ir attiecināms apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums kandidēt Saeimas vēlēšanās. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Centrālā vēlēšanu komisija ir nevis tehniska darba birojs vai starpniecības iestāde, bet gan augstākā vadošā iestāde, kurai stingri jāraugās uz to, lai visi uz Saeimas vēlēšanām attiecināmie likumi tiktu pareizi piemēroti un pildīti (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 19.3. punktu*). Pārbaudot pieteikto kandidātu, Centrālajai vēlēšanu komisijai jāpārliecinās ne tikai par to, vai ar tiesas spriedumu ir konstatēta personas aktīva darbība apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, bet arī par to, vai persona ar savu rīcību vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Lai par to pārliecinātos, Centrālā vēlēšanu komisija saskaņā ar likuma „Par Centrālo vēlēšanu komisiju” 11. pantu ir tiesīga pieprasīt informāciju no valsts un pašvaldību institūciju amatpersonām vai uzaicināt tās uz savām sēdēm.

24.4. Satversmes tiesa secina, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma valstī, kurā, ievērojot gan tās demokrātisko attīstību, gan vispārējo situāciju Eiropā, pastāv nepieciešamība aizsargāt demokrātisko iekārtu, proti, valsts konstitucionālo orgānu integritāti, ir lielāks nekā nelabvēlīgās sekas, kas personai, kura ar savu rīcību apdraud valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā. Jāņem vērā, ka arī likumdevējam jebkurā brīdī, konstatējot to, ka politiskā situācija valstī mainās un ārpolitiskie apdraudējumi mazinās, ir pienākums pārskatīt apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu un lemt par grozījumiem Saeimas vēlēšanu likumā.

Tādējādi ierobežojums atbilst samērīguma principam un līdz ar to apstrīdētā norma, ja vien tiek atbilstoši interpretēta, atbilst Satversmes 1. un 9. pantam.

25. Pieteikuma iesniedzēja norāda arī uz to, ka likumdevējs, nosakot kārtību, kādā īstenojamas personas tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās, neesot ievērojis vienlīdzības principu.

Lai gan Pieteikuma iesniedzēja lūgusi izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību visam Satversmes 91. pantam, tomēr no konstitucionālās sūdzības izriet, ka ir izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība vienīgi Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, kas noteic, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.

Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātajam vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām. Tas arī garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.1. punktu*). Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo „vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama” (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu*).

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu un 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 5. punktu*). Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-15-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

Tātad, lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2014-08-03 12. punktu un 2017. gada 6. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-10-01 13. punktu*).

25.1. Vērtējot iespējamo Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātā vienlīdzības principa pārkāpumu, Satversmes tiesai visupirms jāpārliedz, vai un kuras personu grupas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka pilsoņi, kuri ir darbojušies LKP, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar citiem Latvijas pilsoņiem. Tādējādi arī attieksmei pret šīm personām vajagot būt vienāgai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 7. lp.*).

Turpretim Saeima norāda, ka citiem Latvijas pilsoņiem arī ir noteikti dažādi tiesību kandidēt vēlēšanās ierobežojumi. Turklāt apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums attiecoties nevis uz visiem bijušajiem LKP biedriem, bet tikai uz tām personām, kuras aktīvi darbojušās LKP pēc 1991. gada 13. janvāra. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neesot salīdzināmas Satversmes 91. panta pirmā teikuma izpratnē. Pēc Saeimas ieskata, vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas personas, kuru aktīvā dalība LKP pēc 1991. gada 13. janvāra ir konstatēta ar tiesas spriedumu, un tie Latvijas pilsoņi, uz kuriem neattiecas šis, kā arī citi Satversmē un Saeimas vēlēšanu likumā noteiktie vēlēšanu tiesību ierobežojumi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 31.–32. lp.*).

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka divas situācijas nekad nav pilnīgi identiskas. Salīdzināšanai jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viena vai vairākas ar pārbaudāmo situāciju kopīgas pazīmes (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 7. punktu*). Vērtējot, vai vienlīdzīgas attieksmes princips tiek ievērots, noteicošais ir tas, vai vairākas personas vieno kopīga un būtiska tām piemītoša pazīme. Lai noskaidrotu, vai un kuras personas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt

galveno šīs personas vienojošo pazīmi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 17. punktu*).

Saeimas vēlēšanu likuma 4. pants noteic, ka Saeimā var ievēlēt katru Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu dienā ir vecāks par 21 gadu, ja vien uz viņu neattiecas kāds no šā likuma 5. pantā minētajiem ierobežojumiem. Apstrīdētajā normā ir ietverts viens no Saeimas vēlēšanu likumā noteiktajiem ierobežojumiem, kas liedz Latvijas pilsonim, kurš vēlēšanu dienā ir vecāks par 21 gadu, kandidēt Saeimas vēlēšanās. No minētā secināms, ka būtiskākā personu grupas vienojošā pazīme ir pilsonība.

25.2. Tomēr viena kopīga pazīme pati par sevi ne vienmēr var kalpot par pietiekamu argumentu tam, lai konstatētu, ka personas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Satversmes tiesai ir jāizvērtē arī tas, vai nepastāv kādi būtiski apsvērumi, kas liecinātu, ka personas neatrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 6. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-10-01 16. punktu*).

Tāpēc Satversmes tiesai, vērtējot tiesību normas atbilstību Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam, ir jākonstatē ne tikai kopīgas pazīmes esība, bet arī tas, vai apstākļi, kādos atrodas personas, patiešām ir vienādi un savstarpēji salīdzināmi.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka apstrīdētā norma paredz nevis atšķirīgu attieksmi atkarībā no personas politiskās pārliecības (uzskatiem), bet gan vēlēšanu tiesību ierobežojumu sakarā ar aktīvu darbošanos pret atjaunoto demokrātisko iekārtu (*sal.: Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 4. punkts*). Ar apstrīdēto normu likumdevējs ir ierobežojis to pilsoņu tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās, kuri pēc 1991. gada 13. janvāra, aktīvi darbojoties apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Tie Latvijas pilsoņi, uz kuriem attiecas apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, un tie Latvijas pilsoņi, uz kuriem neattiecas šis, kā arī citi Satversmē un Saeimas vēlēšanu likumā noteiktie vēlēšanu tiesību ierobežojumi, atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos. No Satversmes 91. panta pirmā teikuma neizriet likumdevēja pienākums paredzēt vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos.

Tā kā personas neatrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos, apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele